

Česko-lužický věstník

číslo 7-8
červenec-srpen 2017

ročník XXVII

Jurij Chěžka

Hej, to budže žiwjenje

Hej, to budže žiwjenje,
mała komorka.
Slónčna pruha z wječorka
k juhu zhladuje,
k juhu zhladuje
wóčko spokojne.

Z połdnja płuwa k nam
wětřík Africus,
z woknom pohladam,
róže zakiwaja,
smějicy so praja:
Měj ty dobrou nóc!

Zbožo, njezbožo,
to tu wšitko mam,
tola zemskoh raja
ze mnou bydlí kus.

Jabkenice 22. 6. 1937

Hej, to se mi bude žít

Hej, to se mi bude žít
v malé komůrce.
Večer šípy ze slunce
k jihu zaletí,
k jihu zaletí
pohled pokojný.

Z jihu pluje k nám
bríza Africus,
z okna výhled mám
růže tiše smeknou
a s úsměvem řeknou:
Přejem dobrou noc!

Štěstí, neštěstí,
to tu všechno mám,
i zemského ráje
se mnou bydlí kus.

Přeložil Milan Hrabal
Varnsdorf 4. 8. 2017

*Báseň ke stému výročí
narození Jurije Chěžky
(více na str. 60) je vybrána
z výboru Chěžkových básní,
který připravuje k vydání
Milan Hrabal ve spolupráci
se Zuzanou Bláhovou-
Sklenářovou, také vzhledem
k osmdesátému výročí jeho
působení v Jabkenicích.*

*V letošním roce se v Lužickém
semináři konalo už několik
akcí pro děti a při nich nesměly
chybět lužickosrbské pohádky
jako např. ta o Pumpotovi,
foto Lukáš Novosad*

Z DOMOVA

► Dětský den v Lužickém semináři

Ve čtvrtek 1. června na Mezinárodní den dětí se stejně jako vloni v Lužickém semináři konalo dětské odpoledne. Zatímco vloni, napoprvé, byla návštěvnost ještě drobná (přišlo šest dětí), letos už se dařilo více – dětí bylo sedmnáct. A byl pro ně připraven zábavný program: bojovka po Lužickém semináři, kde na šesti stanovištích, tematicky propojených pohádkami a mýty Lužických Srbů (jedno stanoviště byli Lutkové, druhé čarodějnice čili chodojta, třetí Pumpot, další bažina aneb lužickosrbsky bahno atp.), musely děti plnit různé úkoly, například najít schovaný poklad, vyrobit papírový větrník, v tajemné komnatě najít poschovávané části obrázku, jež bylo nutno poskládat logicky za sebou, aby se šlo dobrat odpovědi na otázku... Za splnění úkol dostalo dítě jednu graficky zpracovanou lužickosrbskou pohádku v češtině a na závěr si z těchto šesti zasloužené vydobytých ilustrovaných příběhů mohlo vyrobit knížku lužickosrbských pohádek.

Koncepci připravily Eliška Oberhelová (Papunová) a Hana Zobačová, tvůrkyňe všech dosavadních dětských programů SPL. Dodejme, že děti byly velmi spokojeny a prostor Lužického semináře naprosto opanovaly: třeba nadšeně hrály fotbal na dvoře, zatímco čekaly, až se rozehrje gril a pro ně i jejich rodiče a další přátelé Lužice bude připraveno náležité letní pohostění. Je hezké zažívat, jak prostorám starého lužického domu sluší, když ho občas prostoupí zvuky dětské radosti a bezprostřednosti. Mimochodem, mezi dětmi zněla i lužická srbština, neboť odpoledne se účastnili i dva malí Lužičtí Srbové, kteří v Praze vyrůstají. Sice samozřejmě umějí bezvadně česky, ale čas od času se jich ostatní děti zvědavě ptaly, co znamená některé lužickosrbské slovo. Přesně pro taková odpoledne, jako bylo toto věnované dětem, má smysl o něco se v SPL pokoušet. Tak zase za rok.

Lukáš Novosad

► Uctění Jurije Chěžky v Jabkenicích

Letos si připomínáme sté výročí narození básníka Jurije Chěžky (více na s. 60). Jelikož Chěžka patří k nejvýznamnějším lužickosrbským literátům posledního století, nejde o opomíjené výročí. V Praze, kde Chěžka studoval a v Lužickém semináři bydlel, na jeho připomínku dojde teprve na podzim, avšak lužickosrbská společnost Přátelé Smolerova knihkupectví jubileum oslavila už 17. června výletem z Budyšina do středočeských Jabkenic. Přijelo asi pětadvacet výletníků včetně dětí – a ovšem čeští přátelé Lužice byli na místě také.

Se jmenovanou obcí na Mladoboleslavsku je běžné spojován Bedřich Smetana, jenž zde po odchodu z Národního divadla prožil poslední desetiletí svého života. Významnou kapitolou svého života je však s obcí spojen právě i lužickosrbský klasik Chěžka. V roce 1937 od června do konce září se v (už tehdy pod tímto názvem známé) Smetanově hájovně uskutečnila z podnětu Společnosti přátel Lužice velká lužickosrbská výstava. Jako průvodci na ní sloužili lužickosrbsští studenti studující v té době v Praze a mající právě prázdniny. Jedním z nich byl Jurij Chěžka. Studenti tehdy bydleli přímo v hájovně v podkrovních světničkách.

Pobyt v Jabkenicích měl pro Jurije Chěžku velký tvůrčí význam. Napsal zde svou sbírku třiatřiceti básní *Na puču za druhé domiznu*. Pokojíku pod střechem jabkenické hájovny (nyní Smetanova muzea) jsou věnovány dvě z nich, přičemž ohraničují Chěžkův zdejší pobyt. První báseň z 22. června (později nazvaná *Hej, to budže žiwjenje* neboli česky *Hej, to se nám bude žít*) je plná nadšení a optimismu, letního slunce a radosti (v *novém překladu Milana Hrabala je uveřejněna na titulní straně tohoto čísla – pozn. red.*), druhá (později nazvaná *Kónc poezije malej komorki* čili *Konec poezie malé komůrky*) je z 23. září: začínal podzim, končila výstava, a tak snad proto tyto verše jsou plny životní nejistoty a obav z budoucnosti.

Obě básně v červnu zarecitoval a jejich souvislosti objasnil průvodce lužickosrbského zájezdu Franc Šěn. Do samotné někdejší Chěžkovy komůrky jsme se podívat nemohli, neboť podkroví hájovny je využíváno jako skladiště. Ostatně které z podkrovních oken kdysi patřilo Juriji Chěžkovi, je těžké odhadnout. V první básni autor napovídá, že má z oken výhled na jih. Budova je orientovaná spíše ve směru jihozápad-severovýchod než jih-sever, přesto se dá říci, že kratší fasáda s pamětní deskou je fasádou jižní (více směřující k jihu než jiné). Tedy zřejmě na té straně v pokojíku pod střechem prožil Jurij Chěžka čtvrt roku života. Výstava byla umístěna v prvním patře budovy ve čtyřech místnostech, Chěžka tak doslova sdílel střechu s významnými artefakty kultury svého národa (různými listinami, knihami, kroji, fotografiemi, obrazy, grafikami). Není divu, že na jeho tvorbu takové sousedství mělo blahodárný účinek.

Po obědě pokračovala lužická výprava na menší procházku po okolí, do jabkenické obory k jednomu z rybníků. Zde Franc Šěn přednesl další báseň týkající se přírody kolem Jabkenic. Následně zamířili lužickosrbské výletníky k Máchovu jezeru, protože Chěžka přeložil do lužické srbštiny i části Máchova *Máje* a sám napsal několik má-

chovských ohlasů. To už se čeští přátelé Lužice od výpravy oddělili a pokračovali domů.

Jabkenická „komůrka“ má pro Chěžkovu tvorbu i život i lužickosrbské písemnictví velký význam. Zřízení malého památníku na tomto místě by jednak ztraktivnilo prostory Smetanova muzea, jednak přiblížilo Čechům lužickosrbskou kulturu. A zároveň by tak vedle Lužického semináře v Praze, varnsdorfského gymnaziálního spříznění a poutní severočeské Krupky vzniklo pro Lužické Srby další místo v Čechách, které je úzce spjato s jejich dějinami a kulturou. Vybudovat v součinnosti s Národním muzeem expozici nejen Chěžkova pobytu v Jabkenicích, ale i celé osmdesát let staré lužickosrbské výstavy a ovšem zrovna tak tehdejších prázdninových pobytů lužickosrbských dětí, které se daly nedaleko odtud, se tak stává dalším odvážným plánem Společnosti přátel Lužice.

Zdeněk Blažek

Z HORNÍ LUŽICE

► (SN 9. 6.) **Čtením pod heslem *Naš dorost byla ve čtvrtek 8. června zahájena letošní 21. literární soutěž v budyšinském Smolerově knihkupectví***. Soutěž se koná již od roku 1976, tehdy pod názvem *Młode pjero* (Mladé pero), a oceňuje lužickosrbské literární talenty. Spolu s Nadací lužickosrbského národa organizuje soutěž od roku 1997 nakladatelství Domowina. Mladí autoři mohou předložit svá díla až do 30. října 2017.

► (SN 27. 6.) **Zachovat lužickosrbské zvyky, tradice a zvláště lužickosrbský jazyk je a bylo záměrem Čisecké kulturní společnosti, která oslavila v sobotu 24. června své dvacáté výročí**. Ves Čisk je nyní místní částí Wojerec. Společnost má následující sekce: folklórní a taneční skupina, kroužek tvořivé práce, klub důchodců a projektový blok čiseckého statku, které společně obohacují místní i regionální dění. Oslavu výročí provázela kromě kulturního programu také výstava fotografií, která upomínala na dění minulých dvou desetiletí.

► (SN 23., 26. 6.) **Ve dnech 22. až 25. června se konal XII. mezinárodní folklórní festival *Lužica 2017 v Budyšině, Hochoze a Chróscících***. Program celkem 29 skupin z Lužice, Německa a také dvanácti souborů ze zahraničí sledovalo více než 20 000 návštěvníků, který skončil slavnostním večerem v Chróscících. V rámci festivalu se ve dnech 23. a 24. června konal seminář slovenských menšin evropské menšinové unie (FUEN), na kterém si účastníci vyměňovali zkušenosti svých menšin.

► (SR 26., 28. 8.) **Už podevatenácté se u nuknického lomu uskutečnil metalový festival *Nukstock***. Do „kontrolovaného

chaosu“, jak organizaci festivalu přezdíva- jí pořadatelé, přivítala návštěvníky velká tabule „Welcome to Sorbistan“. Mezi devíti kapelami vystoupila i česká punková for- mace Už jsme doma. Na příští jubilejní roč- ník chtějí pořadatelé pozvat nejoblíbenější kapely předešlých ročníků.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 14. 6.) **Chotěbuz navštěvuje více polských turistů.** V minulém roce město navštívilo na 800 skupin turistů s více než 31 000 lidmi. Více než 50 zájezdů přijelo ze sousedního Polska a zájem tam stále roste. Polští turisté se svých průvodců dotazují na Lužici a na lužickosrbský život ve městě.

► (NC 21. 6., <www.cottbus.de/mitteilun- gen/2017-06/>) **Na hřbitově v Chotěbu- zi-Strobicích odhalili památník u hrobu Matejse Klose a jeho rodiny.** Místní rodák Matejs Klos byl členem představenstva Lu- žickosrbské národní banky. Jeho syn Fryco Klos byl vedoucím její filiálky v Chotěbuzi. Banka vznikla v roce 1919 a sídlila v Budy- šíně. Její činnost byla ukončena v roce 1933 nástupem nacismu. Restaurovaný náhrobek z roku 1921 je unikátní tím, že nese pouze dolnolužickosrbský nápis, který zní: „Zem- ske wotpocywaniščo swojzby Matejsa Klo- sa w Strobicach“. Památník zahrnuje také bronzovou desku s překladem a kamenný pomník s trojjazyčným nápisem. V Cho- těbuzi dokonce působí pracovní skupina „Sorbische/wendische Denkmale der Stadt Cottbus – serbske pomniki města Chóse- buz“, zřizovaná primátorem města, která má za úkol mj. připomínat lužickosrbské osob- nosti města pamětními deskami a pomníky.

► (NC 28. 6.) **Čeští studenti navštívili Dolnolužickosrbské gymnázium v Cho- těbuzi.** Studenti z Hořic se svými vrstevní- ky strávili týden věnovaný Lužici. Na sta- roslovanském sídlišti v Dešně si vyzkoušeli pečení chleba, seznámili se s lutky a na Bla- tech se projeli na lodích. Chotěbuzské a ho- řické gymnázium spolupracují z iniciativy učitele Jana Tomička už od roku 2006. (*Více z pera zúčastněných studentek na str. 59*)

► (NC 5. 7.) **Rogozno získalo Pohár Do- mowiny.** Již po dvacáté uspořádala župa Domowiny Dolní Lužice fotbalový turnaj Domowinski cup. Na hřišti v Hochoze sou- peřilo celkem sedm družstev, pět mužských a dvě ženská. Po 21 zápasech Rogozno zví- těžilo nad Dešněm, Hochoza se umístila na třetím místě. Domowinski cup 2018 se bude konat v Rogozně.

ZE SASKA

► **Jednání v Saském sněmu**
Ve čtvrtek 22. června jsem se coby před- seda Společnosti přátel Lužice na pozvání

poslance Saského sněmu Marka Šimana (CDU) zúčastnil jednání pracovní skupiny Saského sněmu ve věci hledání českých učitelů pro srbskou Lužici. Kromě mě byli za lužickosrbskou stranu přítomni Jana Šolčina (Lužickosrbský ústav), Beate Brézanowa (vedoucí jazykového střediska Witaj), Ludmila Budarjowa (předsedkyně Lužickosrbského školského spolku), Sebastian Handrik (lužickosrbský referent Saské vzdělávací agentury, pobočky Budyšín), Stanisław Brézan (zástupce Saského ministerstva vědy a umění) a ovšem poslanec Marko Šiman a referentka Státní kanceláře pro minister- stva školství a vědy a umění Franciska Brechowa. Za německou stranu byli přítomni za ministerstvo školství Matthias Böhme a Petra Zellerová, státní sekretář Frank Pfeil a referent Státní kanceláře Stephan Rohde. Sešlost tedy pestrá a významná.

Na dvouhodinovém setkání se nejprve sumarizovalo dosavadní dění ve věci hledání českých učitelů pro Lužici a bylo potvrzeno, že dle aktuálních plánů je připraven roční vzdělávací program v podobě dvouměsíčního drilu v němčině, osmiměsíčního drilu v lužické srbštině a nakonec dvouměsíční praxe. Po tuto dobu budou uchazeči pobírat plat ve výši německého životního minima a bude jim hrazeno ubytování a náklady spojené s kurzem. Nyní se hledá vhodný vyu- čující zejména srbské části kurzu. Dále bylo konstatováno, že aktuálně bylo osloveno sedm českých zájemců, dva již do programu jsou zapojeni (Šárka Blažková dostala mís- to na základní škole ve Worklecích a hodlá kurz zvládnout tam, Pavel Šlechta – „český učitel na Lužici“, pověřený výukou až dosud českým ministerstvem zahraničí – se hodlá přihlásit do budyšínského programu; s dal- šími zájemci se nyní ještě jedná).

Jelikož s každým zájemcem se jedná in- dividuálně – to znamená, že program není doktrína, nýbrž skutečně je přizpůsoben potřebám každého uchazeče zvláště –, probírány byly dosavadní potřeby uchazečů, aby program zvládl napříště zajistit a vyře- šit co nejvíce variant úředních potíží. Hovořilo se samozřejmě o výhledu na příští roky, neboť někteří uchazeči již deklarovali přání z různých osobních důvodů se do programu zapojit až napřesrok. Politicky nejvýše postavený představitel setkání, státní sekretář Pfeil, vyjádřil vzhledem k nevalným dosavadním výsledkům zdán- livě logickou pochybnost, zda plán ročního kurzu není příliš ambiciózní a velkorosý, neboť počet zájemců zatím není příliš vysoký. O názor na věc jsem byl požádán rovněž já, tedy jsem sdělil své přesvědčení, že zájemců může být dost, ale že je nutno si uvědomit, že na konci června nechystá- me program na školní rok 2017/2018, ný- brž na rok 2018/2019. Potvrdil jsem, že od počátku roku jsem jednal s více než třiceti zájemci, ale že jich řada ztratila trpělivost, neboť jednání o podobě programu se od

ledna vlečou, aniž je známo, jak přesně pro- gram bude vypadat a jaké podmínky české uchazeče o učitelská místa v Lužici čekají. Uchazeče nelze napínat donekonečna. Jiný- mi slovy, vyjádřil jsem naši potřebu získat jednoduše formulované požadavky sas- ké strany, které můžeme předkládat české veřejnosti. Rovněž jsem ubezpečil saskou stranu, že partnerem k jednání na české straně není ani tak ministerstvo školství, jako spíš české univerzity. Na to Pfeil s po- vděkem reflektoval jako na novinku, o níž až dosud nepřemýšlel.

Závěry setkání jsou nasnadě: připravit oficiální leták pro české uchazeče a co nejdřív vstoupit do jednání s univerzitami, ja- kož i pokračovat v jednání s ministerstvem školství a stávajícími českými zájemci, kte- ří se do programu hodlají zapojit později. V první půli srpna se pracovní skupina se- jde znovu.

Nakonec dvě poznámky: pro svou bohu- žel nedostatečnou němčinu jsem požádal o simultánní tlumočení jednání do lužické srbštiny, sám jsem k plénu rovněž hovořil lužickosrbsky a byl do němčiny přeložen. Evidentně to jde. Jedním z přítomných německých politiků jsem byl přátelsky a uznale upozorněn, že se nestává příliš často, aby na jednání pracovních skupin docházeli cizinci. Aniž se čtenářům *Česko- lužického věstníku* chci chlubit přespříliš, uvědomme si, co se děje: **Společnost přátel Lužice se díky učitelskému programu (ale jistě nejen díky němu) stala skutečným politickým partnerem nejvyšších českých i saských úřadů a představitelů.** Ostatně navečer téhož dne jsem byl osobně saským premiérem Stanisławem Tilichem pozván na jeho recepci po jednání Saského sněmu, kde mi premiér vyprávěl, jak kdysi jako student jezdil na prázdniny pod širák na Plzeňsko a jak rád na to vzpomíná. Jsou to velké posuny vpřed, a kéž je z nich užitek pro SPL a ovšem srbskou Lužici.

Lukáš Novosad

Z BRANIBORSKA

► (SN 6., 14. 6.) **V berlínském spolko- vém sněmu se konala debata o menši- nách a jejich jazycích,** a to při příležitosti 25. výročí Evropské charty regionálních a menšinových jazyků, 2. června. Chartu, kterou předložila Rada Evropy, podepsalo od roku 1992 dvacet pět zemí. Na víken- dové rozpravě, kde se hovořilo mimo jiné lužickosrbsky, schválili poslanci sněmu jednohlasně dokument, ve kterém vyzý- vají německou spolkovou vládu, aby se v budoucnosti energičtěji zasadila o ochranu národnostních menšin.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlíkec, z Nowého Casniku Josef Blažek, z Katolského Posoła Jan Zdichyneck a ze Serbského rozhlosu Radek Čermák.

K dokumentaci západogrodeckého nářečí lužické srbštiny

Jindřich Vacek

(část I.)

Text je převzat ze sborníku Anca Irina Ionescu. Omagiu la 70 de primăveri, volum îngrijit de Octavia Nedelcu, *București, Editura Lider Internațional 2016* (s. 505–528).

Cílem této stati je seznámit čtenáře s okolnostmi, za jakých došlo k vůbec prvnímu shromažďování jazykového materiálu v západogrodeckém nářečí, s podmínkami, za nichž tato práce probíhala, a s jejími výsledky. Naši stať doplňuje přepis zvukového záznamu textu ve zmíněném nářečí a srovnání textu ve spisovné hornolužické srbštině, v západogrodeckém nářečí a v nářečí slepjanském. Pro snazší porozumění dnešní jazykové situaci v Lužici předesíláme základní fakta o poválečném vývoji na území obyvaném Lužickými Srby.

Dvojazyčné nápisy v Bluni. Název obce Wjelcej je na ukazateli cesty uveden jen německy (Welzow), foto Jindřich Vacek

Germanizace Lužice po druhé světové válce

Po skončení druhé světové války se Lužičtí Srbové začali hlásit o svá práva včetně práva na sebeurčení. 10. května 1945 znovu zahájila činnost národní organizace Domowina, už o den dříve v Praze vznikl Lužickosrbšský národní výbor a oba subjekty společně ustavily Lužickosrbšskou národní radu, usilující o vytvoření samostatného státu nebo o připojení Lužice k Československu. Sovětská okupační správa však upřednostnila zájmy německých komunistů a všechny, kdo při řešení lužickosrbšské otázky nevyházeli z jejich zájmů, cejchovala jako reakcionáře a fašisty. Domowině byla zakázána účast na mírové konferenci v Londýně, té se však zúčastnili představitelé Lužickosrbšského národního výboru, jejichž požadavky tlumočila jugoslávská delegace. Na potlačování lužicko-

srbšských národních snah se od samého počátku aktivně podílela německá policie, která podnikala razie mající zabránit šíření lužickosrbšských tiskovin a letáků,¹ v Dolní Lužici byli dokonce zatčeni dva významní představitelé lužickosrbšského veřejného života. Německý šovinismus se nerušeně projevoval dál, situaci dále nepříznivě ovlivnil příchod přesídlenců ze Sudet a Slezska, kteří podle některých zdrojů nyní místy tvořili třetinu, podle jiných více než polovinu obyvatel lužických vsí.

Po porážce Národní rady se Domowina začala rychle sblížovat se stranou SED,² vzniklou sloučením komunistické strany se sociálními demokraty, a v důsledku toho začala být stále více vnímána jako prodloužená ruka SED. Její činnost se zaměřovala proti dvěma pilířům lužickosrbšské společnosti: proti církvi (zejména katolické) a posléze i proti soukromému hospodaření v zemědělství, což vedlo k alarmujícímu poklesu počtu členů. V evangelických vsích v okolí Budyšina se říkalo, že kdo mluví lužickosrbšsky, je komunist, a negativně bylo vnímáno i označování Lužických Srbů jako *Sorben* (místo mnohde vžitého *Wenden*).³ V r. 1951 pak vystoupila z Domowiny většina kněží, v katolické Lužici se začala vytvářet paralelní společnost,⁴ která skutečně umožnila další rozvoj lužickosrbšského jazyka a kultury.

V březnu 1948 byl v Sasku schválen Zákon na ochranu práv lužickosrbšského obyvatelstva (Zakoń wo zachowanju prawow serbskeje ludnosće, zkráceně „Serbski zakon“), v září 1950 přijalo podobný zákon i Braniborsko. Lužice se tak navenek stala výkladní skříní národnostní politiky, stát financoval lužickosrbšské školy, divadlo, vydávání lužickosrbšských knih a periodik, dvojazyčné nápisy byly rozmístěny i v obcích, které už podlehly germanizaci.

Uvádění „Lužickosrbšského zákona“ do praxe však na krajské i okresní úrovni bránil německý šovinismus, projevující se i uvnitř SED. Tak už v únoru 1950 Ernst Lohagen, první tajemník krajského vedení SED, v Drážďanech prohlásil, že „Lužickosrbšský zákon“ byl od samého počátku formulován nesprávně a že národnostní otázku vyřešil antifašisticko-demokratický převrat. Důrazně vystoupil proti tzv. lužickosrbšskému nacionalismu a argumentoval již po staletí opakovaným tvrzením, že za padesát let už žádní Lužičtí

¹ *Lužickosrbšský věstník*, časopis Společnosti přátel Lužice v Praze, 1946/3-4, s. 32, přinesl např. tuto zprávu: „...Tak v Khróscích na západ Budyšina byla 8. prosince 1945 velká razie. Německá policie obstoupila vesnici právě v té době, když lužickosrbšské obyvatelstvo bylo v kostele. Při prohlídkách policie zabavila zejména psací stroje pod záminkou, že prý nebyly registrovány, ačkoliv o nějaké registraci nebylo dosud nic známo. Po skončení bohoslužeb prováděly policejní orgány kontrolu věřících a žádaly, aby se každý legitimoval. Kdo neměl s sebou průkaz, musil zaplatit tři marky pokuty.“

² Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (tj. Jednotná socialistická strana Německa) byla komunistická strana v sovětské okupační zóně Německa a poté vládnoucí státostrana v pozdější NDR (včetně východního Berlína).

³ V lednu 1975 nám evangelický diakon Arnošt Běrka v Hodžiji řekl, že místní lidé dávají přednost označení *Wenden* před *Sorben*, které vnímají jako termín prosazovaný komunisty. Když se však v téže obci dcery Pawoła Völkela (šéfredaktora Ludowého nakladnistwa Domowina) zeptal „Kannst du Wendisch?“, jeho otázka ji zarazila, takže svůj dotaz přeformuloval: „Kannst du Sorbisch?“ Rovněž v lednu 1975 nám paní Kolina z Radwora vyprávěla, že v souvislosti s vystavováním občanských průkazů i některé ženy v lužickosrbšském katolickém kroji žádaly, aby jim do kolonky „národnost“ napsali „Němka“. Když byly upozorněny, že jsou přece Lužické Srbky, odpověď zněla: „Tak tam napište ‚Wendin‘, ale ‚Sorbin‘ tam nepište.“

⁴ MEŠKANK, Timo, *Kultura w službje totalitarneho režima*, Ludowe nakladnistwo Domowina, Budyšin 2011, s. 78.

„Parcowski jezor“ – na tomto místě stávala obec Parcow, která stejně jako mnoho dalších vsí ve střední Lužici musela ustoupit těžbě hnědého uhlí, foto Jindřich Vacek

Srbové nebudou.⁵ V r. 1953 Domowina otevřeně přiznala, že na většině území Lužice nelze rychle postupující germanizaci zastavit (to platilo vesměs o evangelických oblastech). Když r. 1953 katolický intelektuál dr. Błažij Nawka a vlivný evangelický duchovní Gerhard Wirth vystoupili s kritikou Domowiny, byli označeni za agenty Adenauera a amerických imperialistů, za fašisty, kteří by byli schopni vyvolat vyvražďování národů.⁶ O tři roky později katolický kněz Józef Nowak vystoupil s tezí, že stěžejní význam pro uchování lužickosrbského národa má rodina, a člen politbyra SED Fred Oelßner srovnal jeho „rodinnou teorii“ s názory Heinricha Himmlera na germánskou rasu. Pro SED, a tím i pro Domowinu platilo, že řešení lužickosrbské otázky se musí podřídit třídnímu boji a že odtržení Lužice a její připojení k Československu „slouží zájmům americké imperialistické politiky, rozbití Německa na menší celky, oslabení Německé demokratické republiky, a tím i přípravě nové světové války“.⁷

Zásadní negativní vliv na národnostní složení obyvatelstva střední Lužice měla výstavba kombinátu Čorna Pampa (Schwarze Pumpe, 1955). Jen do samotných Wojerec (něm. *Hoyerswerda*), majících na konci roku 1945 pouhých 6 499 obyvatel,⁸ přivedla industrializace do začátku 80. let přes 60 000 německých přistěhovalců. Mnozí z nich se averzí vůči Lužickým Srbům nijak netajili.⁹ V masovém měřítku se opakoval dobře známý scénář industrializace a následné germanizace, který v souvislosti s okolím Mužakova (*Bad Muskau*) výstižně charakterizoval už Ščerba.¹⁰

⁵ ŠOLTA, Jan, „Wokoło Domowiny w lécie 1950“, in: *Lětopis* 42 (1955) 1, [s. 150–157], s. 153. Uvedeno podle MEŠKANK, *Kultura w službje...*, s. 19.

⁶ GLAUŠ, Jan, „Smy zamołwići za přichod našeho luda“, in: *Nowa doba* 7 (sobota 5. 9. 1953) 106, s. 1. Uvedeno podle MEŠKANK, *Kultura w službje...*, s. 64.

⁷ ŠUDAK, Herman, „Serbske małobyrgarstwo a wulkoburstwo jako zwjazkarkej českeho byrgarstwa“, in: *Nowa doba* 7 (sobota 26. 2. 1955) 24, s. 2, citováno podle MEŠKANK, *Kultura w službje...*, s. 56.

⁸ Zdroj: Staatliche Zentralverwaltung für Statistik.

⁹ „Dělniči po večerních kulturních aktivitách zpívali nacionálně socialistické písně, zdravili se ‚Heil Hitler‘, na zdi malovali hákové kříže. Lužičankám v lidovém kroji se vysmívali a lužickosrbské kulturní akce rušili křikem a pískotem.“ PECH, Edmund, *Die Sorbenpolitik der DDR 1949–1970. Anspruch und Wirklichkeit*, Bautzen 1999, s. 176 n. (Schriften des Sorbischen Instituts; 23). Citováno podle MEŠKANK, s. 102.

¹⁰ „...на фабрикахъ много пришлыхъ, которые смѣются надъ сербскимъ языкомъ. Вообще сербскій языкъ – признакъ отсталости и «некультурности» въ глазахъ большинства. Онъ – удѣлъ крестьянствующихъ, женщинъ и дѣтей.“ ŠČERBA, L. V., *Vostočnolužickoe narečie*, fotoreprint VEB Domowina-Verlag, Budyšin 1973, s. 7–8. Ščerba rusky označuje lužickou srbštinu termínem *сербскій языкъ*, dnes je obvyklý termín *серболужицкий языкъ*.

Když se v r. 1956 v SED projevíly jisté snahy o destalinizaci, vedení Domowiny předložilo ústřednímu výboru SED návrh, aby byla *oblast s lužickosrbským obyvatelstvem sloučena v jeden okres* a aby byly přezkoumány důsledky výstavby kombinátu na dvojjazyčné území. Návrh se setkal s pozitivním ohlasem oddělení pro záležitosti Lužických Srbů na ministerstvu vnitra NDR. Vodou na mlýn německému šovinismu však byla diplomová práce Waltera Lorence, obhájená na berlínské Vysoké škole ekonomie a plánování. Podle Lorence existence dvojjazyčné Lužice nebyla reálná a asimilaci Lužických Srbů v důsledku socialistické industrializace označil za nevyhnutelnou.¹¹ Lorencovy závěry poskytl argumenty odpůrcům iniciativy Domowiny. Výstavba kombinátu Čorna Pampa se vedle nacistického režimu a příchodu německých přesídlenců stala jedním ze tří stěžejních faktorů germanizace.

Další významná rána lužickosrbskému jazyku a kultuře přišla r. 1964 v oblasti školství. Do té doby se lužická srbština vyučovala na dvou typech škol: na školách typu A (lužická srbština jako vyučovací jazyk) a typu B (lužická srbština jako povinný předmět). V r. 1964 byla povinná výuka lužické srbštiny

na školách typu B zrušena (tzv. prováděcí nařízení č. 7) a agitace ve prospěch lužické srbštiny byla nežádoucí.¹² Na některých školách si dokonce museli rodiče, kteří chtěli žáky na výuku lužické srbštiny dál posílat, podat náležitě zdůvodněnou žádost.¹³ Počet žáků rázem klesl z původního počtu 12 800 (1961) na 3 200 (1964). V okrese Chotěbuz klesl jejich počet na 15 %, v okrese Budyšin na 25 %, jen v okresech Běla Woda (85 %) a Niska (90 %) se vysoký počet žáků udržel.¹⁴ Zodpovědný za lužickosrbské školství byl tehdy Werner Lorenz, náměstek ministra školství. Jurij Kubaš, učitel v Lužickosrbském učitelském ústavu v Budyšině, si do svého deníku napsal:

Na přelomu 19. a 20. století v Bluni stejně jako jinde ve střední Lužici původní dřevěná stavení nahradily domy z neomítnutých cihel, foto Jindřich Vacek

¹¹ MEŠKANK, *Kultura w službje...*, s. 68. Oddělení pro záležitosti Lužických Srbů svolalo v této souvislosti stranickou schůzi, na níž došlo k důrazné kritice dosavadní národnostní politiky. Jurij Ryčer tam prohlásil, že asimilace Lužických Srbů není zákonitá, ale násilná. *Tamtéž*.

¹² Tuto situaci umělecky ztvárnil Jurij KOCH v románu *Mjez sydom mostami*, Ludowe nakladnistwo Domowina, Budyšin 1968, s. 56 n.

¹³ ČERMÁK, Radek, MAIELLO, Giuseppe, *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*, Středoevropské centrum slovanských studií, Brno 2011, s. 101. Srov. MEŠKANK, *Kultura w službje...*, s. 105.

¹⁴ MEŠKANK, *Kultura w službje...*, *tamtéž*.

„To všechno je částečným důsledkem prováděcího nařízení [č. 7]. A kdo ho připravil? Především je to jistý Lorenz na ministerstvu. Jakožto sudetský Němec má zajiště pro takový národnostní boj dobré podmínky i zkušenosti.“¹⁵

Takové tedy bylo na počátku 70. let dědictví předchozích dvou desetiletí: evangelické vsi (tj. naprostá většina dvojjazyčného území) poněmčené (lužicko srbštinu už často ovládali jen příslušníci nejstarší generace), v katolických obcích ona paralelní společnost, která lužickosrbský jazyk a kulturu dále pěstovala, ale nebyla po chuti režimu, a lužickosrbský tisk plný politických sloganů a frází, přinášející zprávy a reportáže ze vsí, o nichž nepřipouštěl, že byly poněmčeny, a vyjadřující dík „NDR, první skutečné vlasti Lužických Srbů“.

Ve světle všech výše uvedených skutečností je třeba chápat situaci v roce 2013, kdy jsme dokumentaci západogrodeckého nářečí prováděli.

Místo Bluně na mapě lužickosrbských nářečí

V Bluni (Blun, něm. *Bluno*), kde jsme náš materiál shromažďovali, se stejně jako v blízkých obcích Zabrodě (Zabrod/*Sabrod*t), Bjezdowech (Bjezdowy/*Klein Partwitz*) či Parcowě (Parcow/*Groß Partwitz*), ležících na jihozápad od města Grodku (Grod/*Spremberg*), mluvilo dialektem, který prof. Hinc Šewc¹⁶ označuje termínem *zapadna Grodkowska narěč* a řadí jej k dolnolužickým nářečím přechodného pásma. Na jih od uvedených obcí se mluvilo hornolužickým nářečím wojerckým (*Wojerowska narěč*), na jihovýchod rovněž hornolužickým nářečím sprjeckým (*Sprječanska narěč*) a na severovýchod dolnolužickým nářečím východogrodeckým (*wuchodna Grodkowska narěč*), zaniklým počátkem 20. století.

Obyvatelé Bluně říkali, že mluví *pó blunjanskem*, a svůj jazyk nazývali *serska rěc*, nikoliv *serbsčina*. Hornolužičtí Srbové hovořící wojerckým nářečím jim přezdívali *hyšaki*, to podle toho, že infinitiv slovesa „jít“ (hornolužickosrbsky *hić*) vyslovovali *hyš*.

Situace lužické srbštiny v Bluni v průběhu 20. století

Podle informací pana Helmuta Kurja (*1935), našeho informátora v Bluni, zaznamenaných v srpnu 2013 mluvila ve třicátých letech 20. století ještě asi polovina dětí v Bluni lužickosrbsky. Germanizace tu probíhala pomaleji nežli v sousedním Parcowě, kde se už před druhou světovou válkou usadilo větší množství německých dělníků. V období nacismu tu potlačování lužické srbštiny nebylo tak bezohledné jako v hornolužických vsích v okolí Budyšina a Kamjence. Podle téhož zdroje po druhé světové válce v Bluni neprobíhala soustavná výuka lužické srbštiny, žáci se tu ve škole kromě němčiny učili ruštinu. Snahy o samostatnost Lužice ani o její připojení k Československu tu větší ohlas neměly. Podle jedné z nahrávek, které jsme v Bluni pořídili, tu po druhé světové válce kolovaly pověsti, že Lužičtí Srbové přesídlí (nebo budou přesídleni) do Československa.¹⁷ K přesídlení jak známo nedošlo, a pokud jde o individuální stěhování, vybavuje si náš informátor jen jeden konkrétní případ odchodu do Čech.¹⁸ Po druhé světové válce přestali místní lidé svoji mateřštinu předávat nejmladší generaci, němčina definitivně převážila na přelomu 50. a 60. let. Jako všude ve střední

¹⁵ KUBAŠEC, Tereza, „Wědomych serbskich wučerjow hižo njetrjebachu“, in: *Serbske šulstwo (1945–1970). Mjez socialistiskej ideologiju a narodnej zamotowosću*, Budyšin 1993, [s. 127–133], s. 128. Citováno podle MEŠKANK, *Kultura w sluzhbe...*, s. 106.

¹⁶ ŠEWC, Hinc, *Gramatika hornjoserbskeje rěče*, I. zwjazk, fonematika a morfologija, Ludowe nakladnistwo Domowina, Budyšin 1968, s. 251.

¹⁷ Podle zmíněné nahrávky proto jednou v hodině náboženství učil duchovní děti modlit se lužickosrbsky Otčenáš, aby se v Čechách uměly modlit ve slovanském jazyce: „A my smy měli tež farara, serskego farara, ten jo hyšće pó wójnje sersku namšu žeržał, a pón raz smy měli to bjatowanje a smy serski wuknuli Wótce-nas. Ten farar jo pón prajil: ‚Bužomy se raz wušěnuš do Čěskeje, žo móžomy to Wótce-nas bjatowaš.‘ A tak smy to Wótce-nas bjatowali.“ Celý zvukový záznam je dostupný na adrese <https://youtu.be/eJfGZ1B406c>.

¹⁸ Týž zvukový záznam.

Lužici tu vedle těžby hnědého uhlí sehrála zásadní úlohu výstavba kombinátu Čorna Pampa.

Ještě v 70. letech 20. století měl venkov ve střední Lužici na první pohled výrazněji lužickosrbský charakter nežli evangelické obce v saské Horní Lužici: mnohé starší ženy tu stále nosily lidový kroj a na ulici se občas dala zaslechnout lužická srbština. Na rozdíl od saské Horní Lužice tu však neexistovaly intenzivní styky se zahraničními přáteli Lužice, cizí lidé tu bývali přijímáni vesměs s nedůvěrou, a to i když mluvili lužickosrbsky.

Dochované texty v západogrodeckém nářečí podle L. V. Ščerby

Pokud jde o písemné památky v západogrodeckém nářečí, Ščerba ve své monografii věnované mužakowskému dialektu uvádí tyto krátké texty:¹⁹

- Několik písní, které v obci Terpjem (*Terpe*) zapsal Arnošt Muka, ČMS²⁰ XXVIII, s. 108, a XXXVI, s. 18.
- Dětská písnička, kterou zapsal v Bluni J. B. Nyčka, ČMS LVII, s. 147.
- Krátký slovníček z Bluně, sestavil J. B. Nyčka, ČMS XXIX, s. 78.
- Úryvek z rukopisného kancionálu z Bluně (17. století), publikovaný Jenčem, ČMS XXVII, s. 53.²¹
- Text „Bludne zele w Błuñojskej recy napisał J. B. Nyčka“, ČMS LIV, s. 15, errata s. 136.
- Místní názvy dochované v různých člancích v ČMS a v KÜHNEL, P., *Die slavischen Orts- und Flurnamen der Oberlausitz*, in: *Neues Lausitzisches Magazin*, Bd. LXVI, *passim*.

Podle sdělení profesora Helmuta Fasky v pozdějších odborných publikacích zatím nebyl uveřejněn žádný text v západogrodeckém nářečí, publikován byl pouze text z Terpjeho.²²

Podnět k dokumentaci západogrodeckého nářečí

Když nám v lednu 2012 dr. Franc Šěn z budyšínského Lužickosrbského ústavu (Serbski institut) navrhl, abychom na internetu uveřejnili úvodní dialogy k jednotlivým lekcím své učebnice lužické srbštiny,²³ vyjádřili jsme přání, aby byly převedeny do dvou dosud živých nářečí střední Lužice, totiž do slepjanského a západogrodeckého. Vedlo nás k tomu vědomí, že zanikající kultura slepjanských vsí a vsí ležících na jihozápad od Grodku představuje významnou hodnotu, která si zaslouží přinejmenším náležitou dokumentaci. Náš zájem se soustředil především na Slep a okolní vsi, protože tato oblast se vyznačuje značným jazykovým a vůbec kulturním svérázem; navíc vstoupila do dějin lužickosrbské literatury dílem písmáka Hanza Njepily (1. 8. 1766 v Rowném – 20. 7. 1856 tamtéž). Také jsme však chtěli zajistit překlad do nářečí, kterým se mluvilo v západní části střední Lužice, mj. v Bluni.

Naše volba Bluně a následné pořízení překladu zmíněných dialogů do tamního nářečí byly dány osobní zkušeností z roku 1986, kdy jsme tuto ves navštívili poprvé. Tehdy nám tamní ro-

¹⁹ ŠČERBA, s. 3.

²⁰ Časopis Mačicy serbskeje.

²¹ Podle informací získaných v Bluni v srpnu 2013 existuje v Berlíně rukopis dolnolužického kancionálu obsahujícího také písně z Bluně a úvod napsaný tamním nářečím. Nepodařilo se nám zjistit, zdali bluněské písně ve zmíněném rukopisu jsou totožné s písněmi v úryvku z rukopisného kancionálu z Bluně publikovaném Jenčem. Zvukový záznam svědectví našeho informátora je dostupný na adrese <https://youtu.be/g79ZogDdNSk> (konec záznamu).

²² Soukromé sdělení prof. Helmuta Fasky ze dne 19. 5. 2013: „Dotal njeje žadny narěčny tekst ze zapadneje Gródkowskeje přechodneje narěče wozjewjony, eksistuje jenož wozjewjony tekst z Terpjeho. Terpje sluša drje tež do mjenowaneho narěčneho teritorija, wotchila však so z wjetším wliwom delnjoserbsčiny trochu wot narěče Blunja / Zabroda. To ma drje swoje přičiny w tym, zo bě wjes džělena a přez nju džěše hranica mjez Hornjeje a Delnjeje Lužicu. Bibliografiske daty tutoho wozjewjeného teksta su:

LÖTZSCH, Ronald, *Sorbische Dialekttexte aus der Niederlausitz*. I. Terpe, Kr. Spremberg. In: *Zeitschrift für Slawistik*, XIV, 1969, Heft 2, S. 173m195.“ Za tuto i další cenné informace bychom zde chtěli prof. Helmutu Faskovi poděkovat.

²³ VACEK, Jindřich, *Curs practice de limba sorabă*, Universitatea din București (TUB) 1986.

dačka, paní Hana Zygmuntoc (německy Anna Siegmund, *1914), darovala starý kostelní zpěvník. Byly to v hornolužické srbštině „švabachem“ (frakturou) tištěné *Duchowne khěrluschowne knihi*, vydané v Budyšině roku 1920. Skutečnost, že v kostele v Bluni se používal hornolužický zpěvník, a také hornolužické nápisy v obci nás utvrdily v mylné představě, že tamní nářečí je mnohem bližší hornolužické srbštině, nežli tomu ve skutečnosti bylo. Tehdy jsme potkali také pana Helmuta Kurja, pořadatele tradičních svateb – družbu (*braška*, v západogrodokovském nářečí *pobrzaška*), milovníka lužickosrbské hmotné kultury a znalce tradičních řemesel. Právě ten se o 27 let později jako poslední mluvčí západogrodeckého nářečí stal naším informátorem. Nejprve se velmi obětavě pustil do překladu dialogů z naší učebnice a potom během našeho setkání v Bluni, jehož cílem bylo provedení korektur přeloženého textu, odpověděl na řadu našich otázek o životě Lužických Srbů ve své rodné vsi, což nám umožnilo pořídit zvukové záznamy v západogrodeckém nářečí v celkovém rozsahu asi tří hodin.

Bluňský hrázděný kostel z r. 1673 je známý mj. z obrazu Ludvíka Kuby Křtiny, foto Jindřich Vacek

Převod hornolužickosrbských textů do západogrodeckého nářečí, zvukové nahrávky a jejich přepis

Převod textů dialogů provedl náš informátor nejprve písemně, potom jsme společně řadu míst v textu upřesnili během setkání v Lužici. Při přípravě definitivní podoby překladu jsme psané texty neustále porovnávali s nahrávkami z Bluně a některé detaily jsme upřesňovali telefonicky a formou korespondence. Takto předběžně zpracované texty dialogů následně prošly informátorovou korekturou.

Na tomto místě bychom chtěli upozornit na několik skutečností, které je třeba mít při práci s textem dialogů a s přepisem zvukových nahrávek na zřeteli:

- Západogrodecká verze dialogů z naší učebnice není záznamem spontánního projevu (na rozdíl od zvukových záznamů), ale převodem našeho hornolužického textu, který mohl výsledně znění nářečního textu ovlivnit.²⁴
- V době naší druhé návštěvy Bluně (2013) mluvil tímto nářečím už jen pan Helmut Kurjo. Tomu se nedostalo filologického vzdělání, ve škole se naučil psát jenom německy. Už několik let neměl možnost mluvit s nikým, kdo by jeho nářečí aktivně ovládal. Setkává se především s lidmi, kteří hovoří slepjanským nebo wojereckým dialektem. To může ovlivňovat jeho vyjadřování, stejně tak jako četba náboženských textů, kontakty s pracovníky choťebuzského rozhla-

su, občasná setkání s lidmi ze vzdálenějších končin Lužice a v tomto případě i naše hornolužická srbština, kterou jsme v Bluni mluvili. Jak z uvedeného vyplývá, neměli jsme možnost porovnat jeho vyjadřování v rodném nářečí s mluveným projevem nikoho dalšího.

- Jako mluvčí hornolužické srbštiny jsme zaznamenávali dolnolužický dialekt, ve kterém téměř neexistují psané texty. Řešili jsme především tyto problémy:
 - a) V některých případech jsme nedokázali navzájem odlišit určité samohlásky, především *e* a *ě* (do recha spóraš/ do recha spóraš), *ě* a *je* (rědny/rjedny). Podle zvukových záznamů pořízených v Bluni se zdá, že náš informátor ne vždy vyslovuje tutéž hlásku stejně. Podobné obtíže jsme měli při odlišování samohlásek *o* a *ó*.
 - b) Někdy jsme váhali nad psaním *j*, a to především v záporných tvarech přítomného času slovesa *byś* (být) a ve jménech rodin. Sám pan Kurjo spontánně psal *njesom*, *njesy*, *njesmy* apod. Tak tyto tvary většinou slyšíme i my, ale na některých zvukových záznamech občas *j* zřetelně slyšíme. (Mimochodem: my sami *j* v těchto tvarech obvykle neslyšíme ani ve slepjanském nářečí, přesto se v publikovaných slepjanských textech vyskytuje.) Podobně je tomu s rodinnými jmény: *Haneto(j)c*, *Nowako(j)c*. Sami zde zpravidla *j* neslyšíme, ale při korekturách náš informátor do textu *j* doplňoval. Místy váháme rovněž při přepisu slov *gór(j)ej*, *tr(j)ebaš* aj. V textu dialogů z učebnice přepisujeme záporné tvary indikativu přezenta s *j* (tedy *njesjom*, *njesy* atd.), u jiných výrazů upozorňujeme na obě podoby slova (*njetr(j)ebaš*). V dosud nedokončeném přepisu zvukových nahrávek z Bluně se snažíme zaznamenávat přesně to, co na tom kterém místě slyšíme.
 - c) Jisté nejasnosti se vyskytly i u hlásek *ł*, *w*. Například adjektivum *młody* někdy (ale ne vždy) slyšíme spíše jako *módy*. (Pozn.: V západogrodeckém nářečí se *ł* vyslovuje jako v Horní Lužici, např. v katolické oblasti nebo dříve

²⁴ Zatímco Ščerba se mužakowský dialekt naučil bez předchozí znalosti spisovné lužické srbštiny či kteréhokoliv lužickosrbského nářečí, které by mluvený projev informátorů ovlivnily, my jsme v Bluni mluvili hornolužickosrbsky. Ščerba sám uvádí: „Своей цѣли я въ значительной мѣрѣ достигъ такъ какъ вполне усвоилъ мужаковскій говоръ, не зная ни послова на другихъ діалектахъ и почти не умѣя читать по лужицки.“ ŠČERBA, s. 2.

v evangelických obcích v okolí Budyšína, nikoliv jako ve slepjašském dialektu.)

- d) Na začátku slova se (podobně jako mnohdy i v Horní Lužici) skupiny souhlásek *ps* (hornolužicky *pr*) a *wš* vyslovují jako *š* (*šidu*, *šycke*). Počáteční *wj* se zpravidla vyslovuje jako *j* (*ʹjacor*). V publikovaných textech slepjašských se v přepisu projevuje nejednotnost, někteří vydavatelé počáteční *p*, respektive *w* v písmu zachovávají, jiní je začínají nahrazovat odsuvníkem (*Slěpjaški spiwnik*,²⁵ např.: *čiwězaj*, *šak*), podobně ve Ščerbových záznamech mužakowského nářečí (které jsou však na rozdíl od ostatních zde zmiňovaných textů důsledným fonetickým přepisem) se s počátečním *p*, *w* nesetkáváme (*šicke*). Na základě zvukových záznamů z Bluně můžeme říci, že toto počáteční *p* se někdy vyslovuje, a to i ve slovech, kde se ve výslovnosti zpravidla vypouští.

V textu dialogů se přidržujeme pravopisu Kaulfürstova vydání spisů Hanza Njepily²⁶ a antologie slepjašských textů vydaných Hyncem Rychtarem²⁷ (např.: *pći*, *pćedźělany*), píšeme tedy: *pši nas*, *pšez*, *serska wjas*, *dobry wjacor*, *smy se wjaselili*. V přepisu zvukových záznamů se (podobně jako *Slěpjaški spiwnik*) přidržujeme fonetického znění: *ši nas*, *šez*, *serska ʹjas*, *dobry ʹjacor*, *smy se ʹjaselili*.

Předložka *w*, která se v Horní Lužici zpravidla hovorově vyslovuje *we* (*we Budyšinje*, *we Chróšćicach*), se v západogrodeckém nářečí vyslovuje dvěma možnými způsoby, které jsou navzájem rovnocenné. „V Bluni“ se řekne buď *we Blunju*, nebo *Blunju*. (Na nahrávkách z Bluně jasně slyšíme např.: *hynajkša [...] kaž Blunju a we Zabrože*, tj. „jiná než v Bluni a v Zabrodu“, nebo *Blunju ga su šycke serski chójžili*, tj. „v Bluni všechny [ženy] chodily v lužickosrbském kroji“.)

- e) U slovesných tvarů typu *nakupowaš/nakup'waš*, *wordujoš/word'još* dochází ve výslovnosti k výraznému kolísání. Toto kolísání tvarů respektujeme i my jak v zápisu dialogů, tak v přepisu zvukových nahrávek z Bluně.
- f) Nářeční ekvivalent českého *když* (hornolužického *hdyž*) psal náš informátor *gdyž*, ve výslovnosti však slyšíme jenom *dyž* (respektive *dyš*). Proto počáteční *g* nepíšeme (srov. *Slěpjaški spiwnik*: *dyž*, Ščerba: *děš*).
- g) Slova *ale* a *wjele* psal náš informátor spontánně „alje“ a „wjelje“. Tento způsob zápisu jsme respektovali, když jsme však v létě roku 2015 začali spolupracovat s paní Rozou Šenkarjovou na slepjašském znění zmíněných dialogů, pod vlivem obdobné situace ve slepjašském nářečí jsme se přiklonili k psaní „ale“ a „wjele“.

Pro spolehlivější zkoumání západogrodeckého nářečí je nutné srovnávání textu těchto dialogů s přepisem zvukových záznamů z Bluně. Z objektivních důvodů nebylo možné do západogrodeckého nářečí převést úvodní texty ke všem lekcím učebnice *Curs practic de limba sorabă* a ani obsah dialogů není přizpůsoben středolužickým realii (obyvatelé této oblasti příliš neznají Budyšin, mnoho jim neříká ani jméno hornolužické říčky Satkula). Jsme si vědomi toho, že mnohé v překladu dialogů může být poplatné jejich hornolužickosrbskému originálu a že při další práci s nářečními texty z Bluně možná dojde i k změnám zápisu některých slov.

(pokračování v dalším čísle)

²⁵ *Daj mi jeno jajko, how maš hobej dvě. Slěpjaški spiwnik*, zestajili a hobdžělali su jen: Dieter Reddo, Hartmut Hantscho a Juliana Kaulfürstowa, hudane wót towaristwa kólesko z. t. 2013.

²⁶ NJEPILA, Hanzo, *Šycko som how napisal* (ed. Fabian Kaulfürst), Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 2006.

²⁷ *Slěpjaška cytanka* (ed. Hync Rychtař), Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 1996².

Anděl zapomnění Maji Haderlapové

Německý original Engel des Vergessens z roku 2011, český překlad Elišky Dubcové vydalo nakladatelství Havran roce 2016, ISBN 978-80-87341-33-9.

Čeští čtenáři donedávna znali Maju Haderlapovou (1961) jako slovinskou básničku zastoupenou v antologii *Místo v prostoru* (1998), již dal jeden z jejích veršů dokonce jméno. Pak vyšla s patnáctiletým odstupem její pověst *Káňský hrad*

(2013). Obě vycházejí z první fáze autorčiny tvorby.

6. června letošního roku se v Berouně v rámci festivalu Stranou, který pořádají už několik let místní manželé Kuharovi, konalo autorské čtení několika evropských autorů. Mezi nimi byla právě i Maja Haderlapová, jež dosud byla v českých zemích představována jako autorka, která je součástí slovinské literatury, byť pochází z rakouské části Korutan. Její rodiště ostatně leží těsně u slovinských hranic, německy se naučila až ve škole a ve Slovinsku dokonce krátce žila.

Po vydání dvou básnických sbírek ve slovinštině (*Žalik pesmi* – 1983, *Bajalice* – 1987) měla dvacetiletou přestávku a pak vydala v němčině román *Engel des Vergessens* (2011). Dnes sice není výjimkou, že autoři nepišou ve své mateřštině, ale u ní – jak sama vyprávěla – byla situace složitější i v tom, že slovinština je v Rakousku marginalizovaný jazyk. Její generace už nemá nepřátelský vztah vůči němčině, protože neprošla traumatem nacismu a nucené asimilace. Bylo to pro ni svobodné rozhodnutí. „Jestliže pracujete a žijete v jednom jazyce, nemůžete najednou přemýšlet a psát v jiném jazyce,“ dodává. Neznámená to pro ni, že by se uzavřela vůči slovinštině. Nedokáže se ale takto pohybovat ve dvou jazycích. Román, který popisuje právě slovinské trauma z pokusu o likvidaci menšiny za nacismu, by nemohla psát slovinsky, protože potřebuje mít od těchto událostí dostatečný odstup. „To by byl úplně jiný román a dost možná by nevznikl vůbec.“ V Protektorátu byly jedny Lidice, ale dost dobře si neumíme představit, že v Korutanech jich byla spousta, doplnil překladatel Peter Kuhar. Ve slovinsky psaném románu by se musela zaměřit i na vztah korutanských Slovinců v Rakousku ke Slovincům, kteří se stali součástí samostatného státu Jihošlovánů po roce 1918.

Román se stal v Rakousku bestsellerem a dočkal se mnoha vydání, dramatizace i řady ocenění (obdržel například prestižní Cenu Ingeborg Bachmannové). Haderlapová prolomila tabu, které se nad touto dějinnou epizodou vznášelo.

V roce 2012 vyšel překlad do slovinštiny (*Angel pozabe*), českého překladu Elišky Dubcové se čtenáři dočkali v roce 2016 pod názvem *Anděl zapomnění*. Kniha ale v Česku vyvolala ohlas už při prvním představení v roce 2013 na veletrhu Svět knihy. Server iliteratura.cz tehdy přetiskl ukázkou uvedenou na autorském čtení, medailon autorky a rozhovor, v němž sama vysvětluje dosud málo známý kontext díla: „V období první republiky měla řada [rakouských] politiků pocit, že z Rakouska zbylo pouhé torzo, a v popředí stála otázka němectví. Mnozí viděli budoucnost ve spojení s Německem. Vývoj – anšlus Rakouska a další události – dospěl k tomu, že se [nacionální] socialisté chtěli korutanských Slovanů zbavit. Zejména po napadení Jugoslávie se tlak na korutanské Slovincy enormně zvýšil: měli být vysídleni. Nucené vysídlování začalo v dubnu 1942 a vyvolalo u slovinského obyvatelstva prudký odpor, o čemž píšu ve

své knize. Korutanští Slovinci podpořili ozbrojené hnutí odporu, které se zformovalo v Jugoslávii, a v tom momentě se samozřejmě historie Slovinců oddělila od historie zbytku Rakouska. Historická zkušenost korutanských Slovinců z doby nacismu se zásadně lišila od toho, jak na svou historii pohlížela většina Rakušanů. Dlouho si to nikdo příliš neuvědomoval, ale díky mému románu se to teď víc dostalo do povědomí. „A jaká byla odezva od samotných Korutanců? „Tam lidé reagovali neskutečně emocionálně, až skoro vášnivě. Udivilo mě, že lidé, ať už slovinsky, nebo německy mluvící, v knize velmi často nacházejí něco, o čem můžou říct, že je to jejich vlastní příběh. Myslela jsem si celou dobu, že pracuji s vlastními autobiografickými zkušenostmi, i když nejde o memoáry v klasickém slova smyslu, ale o literární text. Korutanští Slovinci se v každém případě s knihou do velké míry identifikují, ale německojazyční obyvatelé oblasti taky. Něco se znatelně promoulo.“ (<<http://www.iliteratura.cz/Clanek/31711/haderlap-maja>> citováno dne 15. 6. 2017)

Čtenář *Česko-lužického věstníku* se jistě neubrání srovnání s Lužickými Srby. Ostatně Maja Haderlapová s nimi udržuje styky a ze svého románu četla i v budyšínském Smolerově knihkupectví. Objevuje se také ve výboru textů Lužických Srbů a jejich přátel v revue *Bawilón* (1/2016), který sestavil Benedikt Dyrlich.

Především je udivující, že korutanská Slovincina má vztah k rodnému jazyku méně „bojovný“ než lužickosrbští autoři (snad kromě Angely Stachové), přestože národnostní spor mezi Slovinci a Němci byl v meziválečném a válečném období ostřejší a ani druhá rakouská republika například donedávna nepovolovala umístování oficiálních dvojjazyčných nápisů. Ostatně právě v Korutanech dlouho vládl coby hejtmán Jörg Haider ze strany Svobodných, jenž se opíral o podporu rakouských nacionalistů. V roce 2011, kdy kniha vyšla, se dokonce o naplnění těchto ústavně zaručených práv Slovinců konalo v Korutanech referendum.

Generačně můžeme Haderlapovou přirovnat k Róze Domašcyně (1951), která v devadesátých letech 20. století vzbudila zájem několika básnickými sbírkami, zaměřenými na rozbíjení lužickosrbsko-německých etnických a jazykových stereotypů. Domašcyna ale používá oba jazyky (přesněji jazykové konstrukty) zároveň (doplněné o rodné katolické nářečí), někdy je dokonce prolíná ve formulacích i asociacích v souladu s teorií hybridního „třetího prostoru“ (third space) indického filozofa Homiho K. Bhabhy. (V srovnání se tato teorie objevuje v budyšínské edici *Hybride Welten*, ostatně v ní najdeme i Domašcyniny básně.)

V Lužici samozřejmě dvojjazyčnost autorů (nutně vytvářející „třetí prostor“ literárního díla) může v Korutanech najednou vypadat úplně jinak, „mimo nacionalistické vzorce“ (slovy Maji Haderlapové), i když jde jen o příklad jedné autorky. Je možné komunikovat v mateřštině a s mateřštinou, překládat do ní (například Benedikta Dyrlicha), ale nelze v ní psát o ráne, která se ještě zaceľuje, vypsat se z ní. Existuje i jiné pojetí menšinové literatury, jak je popisují francouzští filozofové Gilles Deleuze a Félix Guattari v knize *Kafka – Za menšinovou literaturu* (1975, česky 2001). Menšinová literatura může být i nadjazykový útvar, kdy jsou jednotlivé jazyky užívány podle jejich funkcí. „Jeden jazyk může plnit určitou funkci pro jednu látku, jiný jazyk pro jinou,“ uvádějí autoři na straně 45. Referenčním jazykem Haderlapové se stala němčina, jak dokládá i nejnovější básnická sbírka *Langer transit* (2014), která je znakovější, sémiotičtější než předešlá tvorba ve slovinštině. Podle mého názoru je to právě důsledkem posunu z jednoho jazyka do druhého, jak můžeme vidět například na básni *Přestup* (s. 34, překlad RČ): „na břehu nového světa / odložíš mateřštinu. z mraků, / táhnoucích nad ní, budou ozvěny slov, / která jsi kdysi říkala, přesto / teď umlkneš. dlouho se za tebou / ponesou vzdušní rytíři obrazotvornosti, / láska, starost, souzvuk, / cizí jako obří la manchovi. nahrubo / vytesaný rám z dýmu je dým, / který jsi kdysi obývala. vznáší se / nad tebou, stěží srozumitelný, nevyčísitelný jako ty. / vyplavený na pobřeží, starý hřeben, / špatné ponožky ke správné botě. / zmuchlaný obzor ve tvé ruce, / ostrov z křiklavého papíru.“

Radek Čermák

Ukázka z knihy *Anděl zapomnění* (str. 64–65, překlad Elišky Dubcové)

Už se stmívá, když se lovci vydají na cestu, a já si všimnu, že otec příliš pil. Stojí na vratkých nohou a stěžuje si, jak daleká je cesta domů, kterou má ještě před sebou. Mně do ruky vtisknou baterku a rozloučí se se mnou se slovy, že na otce už dohlédnu.

Jdu napřed a snažím se svítit na cestu sobě i otci. Vypráví, kolikrát už touhle cestou šel sám a jak dobře ji zná.

Les se začíná halit do tmy. Ze všech stran nás přepadá bdělé ticho, které jako by cíhalo na naše kroky. Přemýšlím, jak bych měla udržet otce v hovoru, aby se žezla nechopilo dokonalé mlčení. Když vyjdeme z lesa a zůstaneme stát na louce před Auپرichovým statkem, zeptám se otce, jak se jmenuje grunt, který v obrysech nahoře rozeznávám pod vrcholem chlumu. To je Hojnjkův statek, odpoví, tam nacistická policie také řádila. Rodinu měli odvěst, ale starý Hojnjk se bránil tomu, aby opustili statek. Nato ho přímo na místě ubili. Jeho syna se snachou zastřelili, mrtvé hodili do Hojnjkovy chalupy a zapálili je. Otci se najednou zlomí hlas. Mluví slabým hlasem. Je mi to nepřijemné.

Zvedne se lehký větřík. Stromy začnou sténat, když zase vcházíme do lesa. Šelestění listů je sotva slyšet a mísí se s nejrůznějším halasem. Prosim otce, aby mi podal ruku. Směje se a udělá velký krok dopředu, aby mě chytil za ruku. V tu chvíli ztratí rovnováhu, sklouzne po celé délce dolů po strmém svahu a zůstane ležet za křovím. Baterka, kterou mi vytrhnul, když mě chytil za ruku, přestane svítit. Ve tmě sotva vidím a slyším ho hluboko dole klít. K čertu, k čertu, jak se mám dostat zpátky nahoru, nařiká. Zůstaň nahoře, křičí, zůstaň nahoře, já už si poradím sám. Začne lézt po čtyřech nahoru. Světlo už není žádné, jak má člověk v téhle tmě něco rozpoznat, nadává otec a pohorkami kope do země, aby našel rovnováhu. Mezitím už je blízko u mě a řekne, můžeš mě teď vytáhnout a já táhnu vši silou. Otec opět stojí vedle mě. Chci si chvíli odpočinout, říká, pak půjdeme dál. Posadí se v lese na zem a ve vteřině, zdá se mi, usne. Dřepnu si vedle něj a cítím, že mi vytryskly slzy. Les a tma na mě vypustí všechna svá strašidla, která na mě dorážejí jako divá. Zvednu hlavu a snažím se zhasnout měsíc, který je dnes v noci zastřený. Tmavá koule jako by se spouštěla z nebe ke mně dolů. Bojím se, že jsem ji přivábila svým pláčem, a zavřu oči. Pojme mě tma a opojně proudí mojí hrudí.

Otec leží jako omráčený vedle mě. Trvá celou věčnost, než otevře oči a řekne, víš, když má člověk v lese strach, musí si zpívat partyzánské písně. On to často dělal a pomáhalo mu to, jestlipak já nějaké znám? Řeknu, že ne. Dobře, tak budu zpívat já, říká. A otec zpívá, co mu hlas dovolí, bojovné partyzánské písně, vzpomíná si ale jen na jednotlivé sloky a opakuje je tak dlouho, než dojdeme domů.

Matka na nás celá našťvaná a ustaraná čeká v kuchyni. Nechci ji zneklidňovat, tak jí nevyprávím nic o věcech, které nás potkaly. Bojím se, že se ve mně uhnízdila smrt, jako malý černý knoflík, jako tmavý lišejník, který se neviditelně táhne po mé kůži.

OČIMA Lukáše Novosada
a Lady Boháčové

Rozkvetlé parky střední Lužice a výprava za Lužickými Srby

Stejně jako v loňském roce vypravila SPL i letos jarní víkendový zájezd do Lužice. Rozdíl mezi oběma podniky ale byly značné. Vloni byl výlet po srbské Horní Lužici připraven „na klíč“ kolektivní pracovníků Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, který takto společně vyrazí někam na poznávací zájezd každý rok (ohlas k zájezdu viz ČLV 7–8/2016). Letošní zájezd byl proto pro SPL vlastně premiérový, neboť šlo o první takový podnik mimo okruh bezpečných termínů Velikonoc a adventu, u nichž je vždy jisté, že zaujmou. Byl to pokus dokázat (si), že srb-

Návštěva statku Hanza Njepily proběhla ke spokojenosti hostů i hostitelů, foto Martina Jurčková

Rhododendrony v parku v Kromole zrovna kvetly, foto Jiřina Muzikářová

ská Lužice je pro našince přitažlivá také jindy – třeba v době, kdy jsou v květu rododendrony a kdy Lužici nejvíce navštěvují němečtí turisté (v rododendronové sezóně bývá v Lužici obtížné sehnat volný hotelový pokoj, zpravidla všechny jsou na tu dobu obsazeny půl roku předem). A tak o víkend 27. a 28. května třicítka výletníků, kteří vesměs neměli se SPL nic společného, vyrazila tentokrát do střední Lužice prohlédnout si tamní krajinářské parky bludných balvanů, rododendronový park, zámecký park knížete Hermanna von Pückler-Muskau a nakonec dvůr Hanza Njepily v Rowném.

Princip našich výletů je jednoduchý: předvést turistům Lužici jako kraj (starobylý, malebný, devastovaný uhelnou těžbou i záplataný následnou rekultivací) a při tom je seznámit se skutečností, že v této zemi žije slovanský národ Lužických Srbů. Jak jsme se přesvědčili i tentokrát, zvolená strategie funguje. Setkání s Lužic-

kými Srby ze Slepého a Rowného, kteří se starají o skanzen na statku Hanza Njepily, obhospodařují jej, rozvíjejí a přitom hostí kolemjdoucí a hovoří s nimi slepským dialektem – pakliže jsou to hosté, kteří jsou s to jim rozumět –, je vždycky zážitek (vždyť „slepjanština“ je nejkrásnější z lužicko-srbských nářečí). Je k tomu však nutno přičinit dvě poznámky: 1. Statek měl být přestěhován, protože západně od Slepého, kde leží i Rowno, měla zanedlouho začít dlouho odkládaná těžba uhlí. Pro její nerentabilitu ale byly plány pozměněny a zde se těžit nebude. Statek zůstane stát tam, kde stojí a kam patří. 2. Počet mluvčích slepského dialektu valem ubývá a hospodáři z Njepilova statku jsou vlastně poslední rodilí mluvčí tohoto jazyka (přičemž také oni už v něm cítí nejistotu a mezi sebou běžně přecházejí do němčiny). Vzhledem k pozhnanému věku těchto lidí proto každé setkání s nimi je vzácná radost. Ostatně tak zážitek z Rowného

ve svém příspěvku k absolvovanému výletu popsala i jedna z jeho účastnic, paní Lada Boháčová:

„Nechala jsem se nalákat kolegou Tondou Křížem, který na jarním semináři Asociace učitelů dějepisu (ASUD) s úsměvem rozdával barevné letáčky s kvetoucím parkem a dodatkem, že taková nádhera se prostě musí vidět osobně. Měl pravdu, protože jak Lužický park bludných balvanů ve Wochozech (Nochten) a Rododendronový park v Kromole (Kromlau), tak zámecký park v Mužakově (Bad Muskau) hýřily barvami a pohodou. K tomu ještě slunečné počasí – to nemělo chybu! Lužický park bludných balvanů navíc dodal člověku optimismu, že lidskou rukou a oblundnými stroji krutě poničená krajina může opět rozkvést a ožít.

Kromě přírodních krás jsme si večer prohlédli městečko Wojerecy (Hoyerswerda), další den se setkali v Njepilově statku v Rowném (Rohne) s posledními původními Lužickými Srby, kteří nás seznámili s místní kulturou, zvyky a řečí. Setkání to bylo srdečné i dojemné, protože jsme viděli několik starších lidí, kteří obětavě šíří povědomí o svém národě, jeho zajímavém jazyce a historii s vírou, že mladší generace na jejich práci naváže a tradice bude udržovat dále.

Na poznávací cestě nás provázel výborně odborně připravený průvodce, který dokázal odpovědět na všechny zvědavé, poměrně podrobné otázky týkající se Lužic a jejich obyvatel. (Dal nám spoustu názorných mapek, ukázek z literatury – dokonce nás přiměl pět lužicko-srbskou píseň!) Díky němu jsme dostali ucelený přehled o Lužických Srbech – jejich minulosti, současnosti, budoucnosti i o srdečných česko-lužicko-srbských vztazích. A navíc přidal bonus: možnost koupit si knížku za sníženou zájezdovou cenu! Tak mi do knihovny přibýly dvě sličné knížky: Čtení o Polabských Slovanech od Ludvíka Kuby a Příběhy o vodě od Jurije Brézana.

Myslím, že z třicetihlavé výpravy nejsem sama, komu se cesta za našimi nedalekými sousedy a blízkými příbuznými líbila. Děkuji.“

My také děkujeme a oznamujeme, že vzhledem k úspěchu zájezdu i proto, že již je nemálo zájemců o příští ročník, pojede se podobný zájezd také napřesrok. Termín samozřejmě musí respektovat sezónu, kdy jsou rododendrony v květu. A tak již je známý: je jím víkend 26. a 27. května. Zájemci z řad členů SPL si místo předběžně či závazně mohou rezervovat již nyní na spolkovém mailu luzice@luzice.cz.

Výlet za poznáním – hoříčtí gymnazisté opět v Dolní Lužici

Když nám 18. 6. 2017 v 8:43 odjížděl vlak z Hořic do Cottbusu (lužickosrbsky Chóšebuzu, česky Chotěbuzi), zaplavila nás spousta pocitů. Strach, vzrušení, hrdost a mnoho dalších, ale hlavně jsme se všichni těšili. Těšili jsme se na to, že poznáme něco nového.

Ubytovali jsme se v rodinách studentů Dolnolužickosrbského gymnázia. Rodina byla každá jiná, ale většinou moc milá. Začátek byl obtížný, jelikož jsme si museli zvyknout na jiné věci, jiný jazyk a na jiné lidi, ale i ti nejmladší z nás to zvládli.

První výlet byl v pondělí 19. 6. do hlubin historie. Navštívili jsme ve vsi Dešně archeopark s názvem „Stary lud“. Průvodci oblečení do oděvů starých Slovanů nám vyprávěli o tom, co se tady dělo před 1200 lety. Postupovali jsme do modernější a modernější doby a sledovali vývoj lidstva s postupem času. Poté jsme se rozdělili do tří skupin, první se snažila rozdělát oheň, druhá pekla chléb a třetí skupina se učila vyrábět náramky z vlny. Ke konci této exkurze jsme mohli ochutnat chléb, který jsme si upekli, a napít se vynikající domácí limonády z ručně vyrobených keramických nádob.

Odpoledne jsme měli čas na to, abychom více poznali naši náhradní rodinu.

Druhý den jsme se vydali na kolech do vesnice Borkow (Borkowy), který jsme si opravdu moc užili a naučili se spoustu nového o Dolní Lužici a jejích mýtech a pověstech. Byl to jeden z opravdu nejzajímavějších výletů, kde se nám věnovalo pár místních, asi o čtyři roky starších, studentů. Poznali jsme spoustu mytických postav Dolní Lužice, například to byl Wodny muž, Plon (Drak peněz), Dřevěný duch nebo Srbský král, Pšespołdnica a další.

Ve středu 21. 6. jsme jeli do Berlína. Zaujaly nás staré budovy, které byly opravdu krásné a ke každé z nich jsme dostali podrobné informace, k čemu dříve sloužily. Nejzajímavější budovou bylo ale Egyptské muzeum, do kterého jsme měli možnost nahlédnout. Nejen že se zde skrývala spousta vzácností ze starověkého Egypta, ale také jsme zde viděli nejslavnější dílo, což je výjimečně zachovalá busta královny Nefertiti.

Čtvrtek byl den, kdy jsme se nejvíce zajímali právě o legendární pověsti a postavy Dolní Lužice. Zúčastnili jsme se výuky dolnolužické srbštiny a společně s ostatními studenty si zaspívali krásnou lužickou píseň. Už umíme lužickosrbsky pozdravit, poděkovat, poprosit, umíme barvy a také různé fráze. Zjistili jsme spoustu dalších podrobností o mytických postavách a zkoušeli si je nakreslit. Tyto aktivity také zaznamenal Dolnolužický rozhlas, kdy paní redaktorka s námi dělala rozhovor, a také lužická televize.

Poté jsme se vydali na cestu po Chóšebuzu (Cottbusu). O tomto městě jsme se rovněž dozvěděli hodně nových a zajímavých věcí. Viděli jsme velké množství krásných památek a míst, na které mohou být opravdu pyšní. Poslední zastávkou této naší cesty byl malý obchůdek s typickými věcmi pro Dolní Lužici (byla to *Lodka, dolnolužické informační středisko v Lužickosrbském domě – pozn. Jan Tomíček, učitel, vedoucí zájezdu*). Obsluhovala zde paní, která mluvila plyně lužickosrbsky, což bylo opravdu zajímavé si poslechnout.

K večeru tohoto dne byl uspořádán malý večírek na rozloučenou. Byl opravdu bohatý a užili jsme si společně velkou legraci. Překvapením pro nás bylo, když všichni studenti, u kterých jsme přespávali, nám rozdali tašky s dárky.

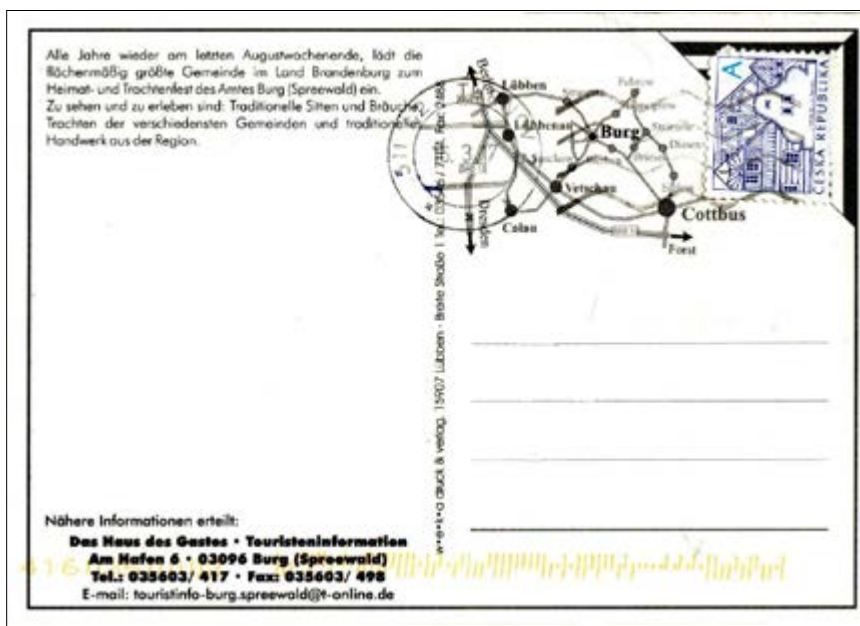
Poslední den byl smutný. Stáli jsme na vlakovém nádraží a loučili se s našimi kamarády. Když jsme poté nasedli do vlaku a vzpomínali na krásný týden se spoustou nových zážitků, věděli jsme, že neříkáme sbohem, ale NA SHLEDANOU!

Autorky jsou studentky tercie Gymnázia, SOŠ, SOU a VOŠ Hořice

SVĚDECTVÍ

Pohlednice z Dolnolužických Blat

Jakou pohlednici pošlete z výletu do Dolnolužických Blat? Stejně jako před sto lety, i dnes tu pořídíte takové, podle kterých by se dalo přednášet o dolnolužickosrbských krojích a zvycích, aniž je v textu byt jen naznačeno, že by snad veselí vesničané v barvitých krojích z obrázků neměli být Němci. Posuďte sami. Popis na

aversu (přední straně s obrázkem) zní v překladu „Krojová a krajo-
vá slavnost, obec Bórkowy (Dolnolužická Blata)“ a u jednotlivých
snímků pak stojí „Bórkowy – u přístavu Lesní zámeček“, „Slavnostní
přívod“ (zřejmě křestní), „Masopustní tanec“ a „Strhávání kohou-
ta“. Heimat znamená obecně „domovina“, ale to zde jako překlad
z pochopitelných důvodů použít nelze; Amt v této souvislosti zna-
mená příslušný obecní úřad, tj. administrativní obec. Na reversu
(rubu) pak najdeme následující komentář: „Každým rokem znovu
v posledním srpnovém týdnu zve nejrozlehlejší obec v Braniborsku na
Krajové a krojové slavnosti obce Bórkow v Dolnolužických Blatech.
K vidění a prožití budou: tradiční zvyky a obyčeje, kroje různých obcí
a tradiční řemesla regionu.“ Po pravdě řečeno, komentář nezve do
Bórkow, nýbrž do obce Burg (Spreewald) – přívláskem v závorce
se obec úředně odlišuje od ostatních Burgů v Německu.

Zbývá doplnit, komu vděčíme za tento informačně bohatý – či
snad politicky korektní? – dokument. Pohlednici vydala tiskárna
a nakladatelství „w.e.k.a druck & verlag, 15907 Lübben [=Lubin],
Breite Straße 1, tel. 03516/7104, Fax 2488“ a lze ji pořídit v místním
infocentru. „Bližší informace sděli: Dům hosta – Turistické infor-
mační centrum, Am Hafen [=U přístavu] 6, 03096 Burg (Spreewald)
[=Bórkowy (Blata), nyní už i oficiálně!], e-mail: touristinfo-burg.
spreewald@t-online.de.“

Zuzana Bláhová-Sklenářová
(materiál poskytl Hans-Joachim Mieth)

LETOPIS

Jurij Chěžka – 100 let od narození

Serbski kulturny arhiv pri Serbskim
institute w Budyšinje (Lužickosrbský
kulturní archiv)

osmileté Arcibiskupské gymnázium v Praze. Vyučovacím jazykem
zde byla čeština a Chěžka, podobně jako jiní lužickosrbští studen-
ti, udržoval znalosti mateřštiny v obnovené Serbowce na hodinách
dr. Mikławše Krječmara. Navštěvoval také přednášky Josefa Páty,

**Lužickosrbský básník Ju-
rij Chěžka je právem pova-
žován za zakladatele mo-
derní lužickosrbské poezie.
Okouzlen Máchovým dí-
lem a ovlivněn českou po-
ezií první poloviny 20. sto-
letí dospěl k vlastní poetice,
jíž nesporně obohatil lužic-
kosrbsky psanou literatu-
ru. Letos si připomínáme
100. výročí jeho narození.**

Jurij Chěžka se narodil
22. července 1917 v lužic-
kosrbské vsi Hórkách. Jeho
matka Hana byla známá li-
dová vypravěčka (psal o ní
Pawoł Nedo), jejíž talent ne-
pochybně měl vliv na bu-
doucího básníka. Na dopo-
ručení chrosčického faráře
Jakuba Šewčika odešel Chěž-
ka v roce 1929 studovat na

když se po maturitě v r. 1937 rozhodl pro studium bohemistiky,
germanistiky a sorabistiky. Páta jako první (v máchovském sbor-
níku 1936–37) upozornil na mladého básníka J. Hórcanského (což
byl Chěžkův pseudonym) v souvislosti s jeho poémmou *W nocy*
napsanou na počest slavného českého romantika. O prázdninách
roku 1937, v podkrovní místnůstce hájovny v českých Jabkenicích,
napsal 23 básní, které nazval *Na puću za druhej domiznu*. V té době
již byla nacisty zakázána činnost Domowiny a veřejné používání
lužické srbštiny. Tato rukopisná sbírka tvoří základ jeho nerozsáh-
lého literárního díla.

Další Chěžkovy básně a prózy se uchovaly v rukopisném stu-
dentském časopisu *Gmejnska heja* (říjen 1937 – červen 1938), kte-
rý Chěžka založil a redigoval. Jeho básně znamenaly v porovnání se
současnou lužickosrbskou poezií výrazný umělecký posun k mo-
derní poezii. Svůj záměr – získat československé občanství, jak mu
radil básník S. K. Neumann, k němuž chodil na doplňkové hodiny
němčiny – bohužel nestihl realizovat. Po obsazení ČSR v roce 1939
byl vyslýchán gestapem a převezen do vězení. Nedlouho po pro-
puštění byl povolán do wehrmachtu a odvelen na frontu ve Fran-
cii a poté na Balkáně. Mezi 13. a 17. říjnem 1944 Chěžka zahynul
v Srbsku poblíž města Kragujevce (pravděpodobně) při pokusu
přeběhnout k partyzánům.

Chěžkův literární odkaz zpřístupnil Mikławš Krječmar v roce
1961 v edici *Pomniki serbskeho pismowstwa*, výbory s překlady do
němčiny vydali Kito Lorenc (*Poezija malej komorki / Poesie der
kleinen Kammer*, 1971) a Róža Domašcyna (*Zelene zet / Das grü-
ne Gej*, 1998), dva obsáhlejší soubory vyšly v edici *Serbska poezija*
(1987 a 2002). Výbor Chěžkových básní do ruštiny přeložil a v roce
1985 vydal Kajrat Bagbergenov. Čeští čtenáři se mohli s Chěžkovou
poezií seznámit zatím jen v menších ukázkách např. v překladech
Josefa Suchého (osm básní v antologii *Vřesový zpěv*, 1976) a Zu-
zany Bláhové-Sklenářové (příležitostně v *Česko-lužickém věstníku*).
Ve spolupráci s posledně jmenovanou nyní připravuje autor článku
knížní vydání podstatnějšího výboru z Chěžkovy poezie.

Milan Hrabal

ZÁPISNÍK

Evropská občanská iniciativa na podporu menšin

Evropská menšinová unie FUEN připravila podpisovou akci na
podporu menšinových práv, o níž informovala již v ČLIV 6/2017
Kristin Heeleanec. Iniciativa se nazývá Minority SafePack a jejím
cílem je během jednoho roku nashromáždit milion podpisů, aby se
Evropská unie musela zabývat jejími požadavky:

*Vyzýváme EU, aby přijala soubor legislativních aktů s cílem zvý-
šit ochranu příslušníků národnostních a jazykových menšin a posílit
kulturní a jazykovou rozmanitost Unie. Tyto akty by měly obsahovat
opatření týkající se regionálních a menšinových jazyků, vzdělávání
a kultury, regionální politiky, zapojení občanů, rovnosti, mediálního
obsahu, jakož i státní podpory poskytované regionálními orgány.*

Podpisový formulář je možné stáhnout i v češtině na adrese:
<[http://www.minority-safepack.eu/assets/downloads/forms/
MSPI_CzechRepublic_CZ.pdf](http://www.minority-safepack.eu/assets/downloads/forms/MSPI_CzechRepublic_CZ.pdf)>,
lze podepsat rovněž online:

<<https://ec.europa.eu/citizens-initiative/32/public/signup.do>>,
případně osobně v Lužickém semináři.

Radek Čermák

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz,
ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elisapcunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec,
zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezalání: Redakční rada ČLIV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.